
nis aflegden; het ordenen van leeraars door eene enkele kerk; het optreden als partij, en dergelijken.

Het vertrouwen is hierdoor geschokt. Men wenscht niet te komen onder het juk van een enkele groep, of een enkelen leider.

In ieder geval hadden onder deze omstandigheden, alleen die gemeenten zich los moeten maken van de besturen, die geheel of nagenoeg eenstemmig waren op dit punt. Die besturen hadden dan niet de gelegenheid gehad een nieuwen kerkeraad uit dezelfde gemeente tegenover den ouden te plaatsen.

Bovenal, zij hadden andere gemeenten een leeraars moeten blijven erkennen, ook al braken zij op een gegeven oogenblik nog niet het kerkverband.

Op die wijze had de zaak kunnen doorwerken.

Thans komt de geheele beweging der doleerenden hierop neder, dat in iedere gemeente een zekere groep van menschen zich afzondert van medeleden en medeopzieners, tot groote schade voor de wezenlijke REFORMATIE.

Maar, voorhands, genoeg gezegd, om u op den aard van mij bezwaar te wijzen. Laat mij daarom eindigen met dankzegging voor de verleende gastvrijheid.

Hoogachtend de uwe,

Ph. Hoedemaker.

P.S. – Wellicht stelt deze of gene er prijs op mijn jongste brochure ‘Eene belijdenis?’ Aan den heer jhr. mr. De Savornin Lohman, rector van de Vrije Universiteit,¹⁵⁰ in handen te hebben. De heer J.H. Kruyt, uitgever te Amsterdam, zal haar na ontvangst van 25 cts. In Amerikaansche postzegels franco toesturen.

Brief 6. Nijland, 11 februari 1889.

Geachte redacteur!¹⁵¹

Het is altijd de pijn waarde het oordeel te vernemen, dat in den vreemde over personen, zaken en toestanden wordt geveld, die ons van zeer nabij bekend zijn.

Op eenen afstand ziet men de dingen als 't ware bij vogel vlucht. Men ziet op de plaats zelve vele bijzonderheden en bijkomstigheden voorbij, die het oordeel over de hoofdzaak onbetrouwbaar maken.

Als er zooveel boomen zijn, heeft men dikwerf geen oog voor het woud.

Vandaar, dat ik steeds met belangstelling kennis neem van alles

¹⁵⁰ De brochure is niet met deze ondertitel verschenen; zie noot 140. Steffens vatte de brochure samen in *De Hope*, 14 december 1887.

¹⁵¹ Geplaatst in *De Hope*, XXIII, nr. 18, 13 maart 1889, onder het kopje ‘Een brief uit Nederland’.